

PLAN B(ALKAN): MLADI ZA REFORMU

Autori:

Elena Božinovska

Staniša Stanković

Bjant Cami

Stefan Dimkovski

Liljana Kovancalieva

Grafički dizajn:

Klimentina Kovancalieva

Prevodilac za srpski jezik:

Armend Nuhiu

Ova publikacija je finansirana od strane Evropske unije. Njen sadržaj je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

Uvod	04
Metodologija	05
Severna Makedonija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta	06
Srbija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta	08
Albanija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta	10
Poređenja	12
Poređenje između Albanije i Severne Makedonije	13
Poređenje između Albanije i Srbije	15
Poređenje između Severne Makedonije i Srbije	17
Značaj SEPA	19
Preporuke	21
Bibliografija	23

Uvod

Naš projekat i istraživanje „Plan B(alkan): Mladi za reforme“ istražuje kako nedavno izrađeni Plan rasta EU za Zapadni Balkan utiče na mlade ljude i njihovu ulogu u oblikovanju procesa reformi širom regiona. Kako se zemlje Zapadnog Balkana približavaju integraciji u Evropsku uniju, angažovanje, osnaživanje i inkluzija mladih postali su centralni i zaista važni za postizanje održivog rasta, društvene kohezije i demokratske otpornosti.

Plan rasta, koji je Evropska komisija pokrenula 2023. godine, ima za cilj da ubrza socio-ekonomsku konvergenciju zemalja Zapadnog Balkana sa EU pružanjem pristupa delovima jedinstvenog tržišta i povećanom finansijskom podrškom u zamenu za konkretne reformske obaveze. U ovom okviru, pitanja poput obrazovanja, zapošljavanja, digitalne transformacije i zelene tranzicije direktno su povezana sa razvojem i mogućnostima mladih.

Kao što znamo, a i sami smo iskusili kao mladi ljudi, mladi na Zapadnom Balkanu se suočavaju sa zajedničkim izazovima: visokom nezaposlenošću, ograničenim zelenim i digitalnim veštinama, ograničenim ili nepostojećim političkim učešćem (zavisi od regiona) i stalnim odlivom mozgova širom sveta i Evrope. Međutim, oni takođe predstavljaju jednu od najdinamičnijih snaga promena u regionu. Fokusirajući se na Severnu Makedoniju, Srbiju i Albaniju, ova studija analizira kako prioriteti reformi i finansijski mehanizmi Plana rasta mogu stvoriti nove mogućnosti za mlade, unaprediti regionalnu saradnju i podržati tranziciju ka inkluzivnoj, inovativnoj i održivoj ekonomiji.

Konačno, Plan B(alkan) teži da doprinese diskusijama o politikama identifikovanjem konkretnih preporuka za vlade, institucije EU i omladinske organizacije kako bi se osiguralo da Plan rasta zaista koristi mladima i da ga razumeju, i da ojača njihovu ulogu u procesu integracija u EU.

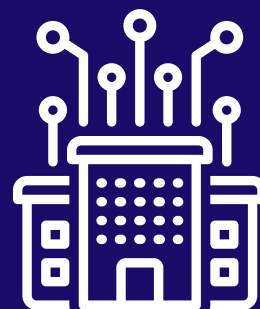
Metodologija

Za ovaj projekat, koristili smo kombinaciju istraživanja za štampu, analize politika i uporednog pregleda kako bismo razumeli kako Plan rasta EU za Zapadni Balkan utiče na mlade ljude. Počeli smo pregledom ključnih zvaničnih dokumenata kao što su Plan rasta za Zapadni Balkan (2023), Ekonomski i investicioni plan (2020), Uredba o IPA III i najnoviji izveštaji Evropske komisije za Severnu Makedoniju, Srbiju i Albaniju. Takođe smo ispitali nacionalne strategije za mlade, agende vladinih reformi i izveštaje međunarodnih organizacija poput Evrostata, Svetske banke i UNDP-a. Sve nam je to pomoglo da dobijemo jasniju sliku o tome šta se radi, šta je obećano i gde je još uvek potrebno poboljšanje.

Naša analiza se fokusira na tri glavna područja za svaku zemlju: reforme vezane za mlade u okviru procesa integracija u EU, raspoložive mogućnosti i finansiranje za mlade ljude i glavne izazove ili praznine koje još uvek postoje. Upoređivanjem ovih tačaka, možemo videti i zajedničke probleme širom regiona, poput visoke nezaposlenosti mladih, odliva mozgova i slabog učešća – i jedinstvene situacije u svakoj zemlji.

Posebnu pažnju smo posvetili tome kako se reforme u obrazovanju, zapošljavanju, digitalizaciji i zelenoj tranziciji zapravo povezuju sa stvarnim potrebama mladih ljudi. Takođe smo istražili ulogu programa EU i SEPA, jer oni mogu mladima olakšati studiranje, rad ili pokretanje posla širom Evrope.

Pošto je Plan rasta još uvek nov, više smo se fokusirali na očekivane rezultate i potencijalne uticaje nego na merljive ishode. Ipak, podaci koje smo prikupili daju dobru predstavu o tome šta funkcioniše, a šta ne, i gde mladi ljudi mogu imati najveći uticaj. U završnom delu našeg projekta, uključićemo zaključak i skup praktičnih preporuka koje će pomoći da Plan rasta bude više usmeren na mlade i efikasniji na Zapadnom Balkanu.

Severna Makedonija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta

Severna Makedonija, zemlja kandidat za EU od 2005. godine i formalno u pregovorima o pristupanju od 2022. godine, stavlja reformu mladih u centar svoje strategije integracije u EU.¹

Plan rasta za Zapadni Balkan povezuje finansijsku podršku EU sa konkretnim reformama koje direktno oblikuju izgled mladih ljudi. U Programu ekonomskih reformi Severne Makedonije (PER) 2024–2026, prioriteti uključuju modernizaciju stručnog obrazovanja i obuke (SOO), usklađivanje nastavnih planova i programa sa potrebama tržišta rada i proširenje aktivnih mera tržišta rada kako bi se pomoglo onima koji napuštaju školu da se zaposle formalno.² Takve mere su usmerene na strukturnu nezaposlenost mladih, koja je i dalje iznad proseka EU, i nastoje da poboljšaju prelazak iz obrazovanja na posao.³ Plan takođe naglašava digitalizaciju, uključujući potpuno uvođenje usluga elektronske uprave, digitalizaciju poreskih obveznika i digitalno unapređenje malih i srednjih preduzeća.⁴ Ove reforme smanjuju administrativne prepreke za mlade preduzetnike i povećavaju potražnju za digitalnim veštinama među diplomcima. Politike zelene tranzicije, posebno aukcije obnovljivih izvora energije i programi energetske efikasnosti, otvaraju puteve za tehničke pripravničke stažove i poslove u zelenom sektoru.⁵ Reforme upravljanja, kao što su jačanje vladavine prava, transparentnosti i javne odgovornosti, indirektno grade poverenje mladih u institucije, rešavajući dugogodišnje zabrinutosti zbog korupcije i isključenosti.⁶

Mladi u Severnoj Makedoniji dobijaju pristup fondovima i programima EU, uključujući IPA III, Erasmus+ i regionalne programe mobilnosti. IPA alokacije su usmerene na zapošljavanje i veštine, dok Erasmus+ podržava međunarodne mogućnosti obrazovanja i obuke.⁷ Paralelno, finansijski instrumenti u okviru programa Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF) i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) podržavaju razvoj malih i srednjih preduzeća, finansiranje startupova i digitalne inovacije, sve sektore u kojima su mladi preduzetnici aktivni.⁸ U aprilu 2025. godine, EBRD je pokrenula program od 417 miliona evra za ubrzanje digitalne transformacije, delimično osmišljen da podstakne preduzeća i obuku koju vode mladi.⁹ Severna Makedonija je takođe bila prva zemlja koja je dobila prefinansiranje u okviru Fonda za reforme i rast Plana rasta, otvarajući prozor za rana ulaganja usmerena na mlade u veštine i podršku startupovima.¹⁰

Uprkos ovim mogućnostima, značajne prepreke i dalje postoje. Nezaposlenost i nedovoljna zaposlenost mladih ostaju visoke, a emigracija kvalifikovane omladine („odliv mozgova“) nastavlja da iscrpljuje radnu snagu.¹¹ Analize Evrofonda i regionalnih organizacija ističu niske stope građanskog i političkog učešća, posebno među ruralnom i marginalizovanom omladinom.¹²

Iako Plan rasta pruža instrumente za rešavanje ovih praznina, sprovođenje je uslovljeno institucionalnim kapacitetima i sprovođenjem reformi. Analitičari upozoravaju da bi koristi mogle ostati koncentrisane u urbanim centrima i među već kvalifikovanim grupama, ostavljajući ranjive mlade isključenim.¹³ Bez robusnog praćenja indikatora specifičnih za mlade, rizici neravnomerne raspodele i ograničenog uticaja ostaju značajni.

Plan rasta može poboljšati obrazovne, digitalne i zelene mogućnosti za mlade u Severnoj Makedoniji, uz podršku EU i regionalnih finansiranja. Međutim, njegov uspeh zavisi od kredibilne implementacije reformi, ciljanih mera inkluzije i jače odgovornosti kako bi se osiguralo da koristi dopru do svih mladih, a ne samo onih koji su već u poziciji da uspeju.

Srbija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta

Republika Srbija je 22. decembra 2009. godine formalno podnela zahtev za pridruživanje Evropskoj uniji, a 1. marta 2012. godine dobila je status kandidata. Srbija je ušla u najtežu fazu evropskih integracija, pregovore o članstvu, koji će dovesti do potpunog usklađivanja sa zakonima, vrednostima i sistemom EU, nakon što je Evropski savet 28. juna 2013. godine odlučio da započne pregovore o pristupanju.

Evropska komisija je 20. juna 2025. godine uplatila ratu avansa kredita od 51,7 miliona evra u budžet Republike Srbije. Kroz Plan rasta za Zapadni Balkan, dodatnih 59 miliona evra avansa je izdvojeno za infrastrukturne projekte u obliku grantova i kredita. Dana 15. jula 2025. godine, Evropska komisija je primila drugi zahtev za plaćanje, koji je pokrivaio akcije završene do kraja juna 2025. godine.

Da bi se do 2027. godine povukao celokupan iznos sredstava, Srbija mora da sprovede 98 reformi u četiri glavne oblasti: vladavina prava, ljudski kapital, zelena i digitalna tranzicija i poslovanje i privatni sektor. Sprovođenje reformi navedenih u Reformskim agendama koje su kreirali učesnici programa direktno je povezano sa plaćanjima.

Jedan od deset vodećih programa Ekonomskog i investicionog plana je Garancija za mlade. Tržište rada i obrazovanje i veštine su dve podoblasti koje treba koristiti za unapređenje reformske agende.

U prvoj podoblasti, Garancija za mlade se dalje razvija sa ciljem da se mladim ljudima pruže visokokvalitetne mogućnosti za zapošljavanje, obrazovanje i obuku kako bi mogli da poboljšaju svoj društveni i ekonomski položaj i stvore inkluzivnije i konkurentnije tržište rada. U drugoj podoblasti, Agenda reformi će podržati dodatna poboljšanja relevantnosti, kvaliteta i dostupnosti obrazovanja kako bi se rešio problem odliva mozgova i studentima pružili stavovi, sposobnosti i znanja potrebna za napredovanje na savremenom tržištu rada. Da bi se to postiglo, neophodno je održavati i povećavati nastavne kapacitete, podsticati razvoj infrastrukture i dalje modernizovati metodologije nastave i učenja. Doprinos Agende reformi razvoju ljudskog kapitala upotpuniće

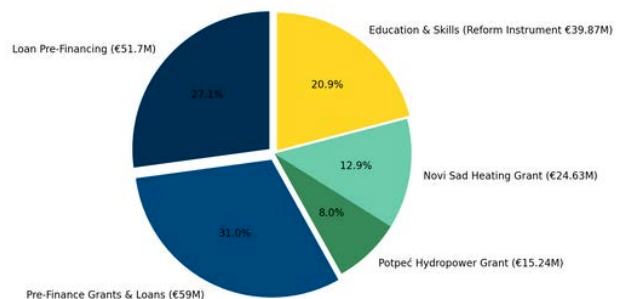

rodne ravnopravnosti u radnoj snazi izmenama relevantnih zakona i zabranom diskriminacije na radnom mestu. Sprečavanje diskriminacije žena, nacionalnih manjina, manjinskih grupa i osoba sa invaliditetom služiće kao osnova za podršku koja se pruža mladim ljudima upisanim

u Garanciju za mlade.

Do sada su Republici Srbiji iz sredstava za prefinansiranje Instrumenta za reforme i rast dodeljena dva investiciona granta u ukupnom iznosu od 39,87 miliona evra: Prvi je obnova i izgradnja novog proizvodnog pogona Hidroelektrane Potpeć (vrednost projekta 71.596.934 evra, od čega je 15,24 miliona evra grantovo finansiranje EU). Jedna od najstarijih hidroelektrana EPS-a biće obnovljena kao deo projekta, a biće izgrađen i novi višenamenski proizvodni pogon, što će omogućiti pouzdanu i dugoročnu proizvodnju energije. Projekat povećava proizvodnju i produžava ekonomski vek trajanja. Drugi projekat Grada Novog Sada, čija je ukupna vrednost projekta 113.385.390 evra, od čega je 24,63 miliona evra finansirano grantom EU, podrazumeva integraciju obnovljivih izvora energije u sistem daljinskog grejanja. Ovaj projekat je glavni prioritet za dekarbonizaciju i smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva. Takođe podstiče elektrifikaciju sektora grejanja u Srbiji i podržava stabilnost električne mreže balansiranjem proizvodnje iz obnovljivih izvora.

EU Funding Allocation for Serbia under the Growth Plan (2025)

obnovljenja kao deo projekta, a biće izgrađen i novi višenamenski proizvodni pogon, što će omogućiti pouzdanu i dugoročnu proizvodnju energije. Projekat povećava proizvodnju i produžava ekonomski vek trajanja. Drugi projekat Grada Novog Sada, čija je ukupna vrednost projekta 113.385.390 evra, od čega je 24,63 miliona evra finansirano grantom EU, podrazumeva integraciju obnovljivih izvora energije u sistem daljinskog grejanja. Ovaj projekat je glavni prioritet za dekarbonizaciju i smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva. Takođe podstiče elektrifikaciju sektora grejanja u Srbiji i podržava stabilnost električne mreže balansiranjem proizvodnje iz obnovljivih izvora.

Srbija je takođe uključena u nekoliko programa EU koji unapređuju institucije i saradnju sa državama članicama EU, istovremeno jačajući nauku, obrazovanje, kulturu, digitalizaciju i ekonomiju. Srbija koristi resurse i stručnost EU za promociju inovacija, zapošljavanja, socijalne inkluzije i razvoja infrastrukture kroz inicijative poput Horizont Evropa, Erasmus+, Kreativna Evropa, Digitalna Evropa i CEF. Ovo pomaže Srbiji da se približi evropskim standardima.

Albanija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta

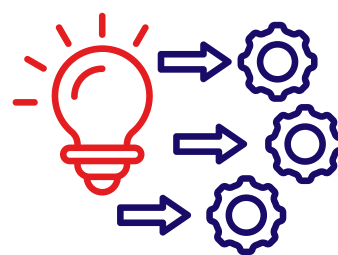
Albanija, zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj uniji od 2014. godine, stalno napreduje kroz proces pristupanja, nakon što je 2022. godine otvorila formalne pregovore koji usko povezuju njenu budućnost sa reformama koje predvodi EU.¹ Plan rasta EU za Zapadni Balkan (2023) nudi Albaniji jasan put ka socio-ekonomskoj konvergenciji sa Unijom povezivanjem pristupa delovima jedinstvenog tržišta sa finansijskom pomoći u zamenu za merljive reforme.² U okviru ovog okvira, mladi su stavljeni u centar nacionalnog razvoja, jer reforme u obrazovanju, veštinama i zapošljavanju direktno oblikuju njihove izgleda.

Kroz Fond za reforme i rast od 6 milijardi evra za period 2024–2027, Albanija može da pristupi uslovnim grantovima i kreditima na osnovu napretka u sprovođenju svoje Agende reformi 2024–2027, koja uključuje 31 konkretnu meru u pet dimenzija politike: vladavina prava, javna uprava, zelena tranzicija, digitalna transformacija i konkurentnost privatnog sektora.³

Očekuje se da će ove reforme povećati transparentnost, podstaći inovacije i poboljšati uslove za zapošljavanje mladih i preduzetništvo. Evropska komisija je u julu 2024. godine odobrila početni paket od 87,7 miliona evra za Albaniju, od čega približno 32 miliona evra finansira prva tri investiciona projekta – digitalizaciju prenosa električne energije, rehabilitaciju hidroelektrane Fijerza i izgradnju dalekovoda 400/220 kV koji povezuje Rašbul i Tiranu.⁴ Ovi projekti doprinose energetske bezbednosti i održivoj infrastrukturi, istovremeno stvarajući tehnička radna mesta za mlade inženjere i tehničare.

Mogućnosti za mlade se takođe šire kroz programe EU kao što su Erasmus+, Horizont Evropa, Kreativna Evropa i Digitalna Evropa, koji omogućavaju razmenu studenata, inovacione mreže i istraživačku saradnju sa partnerima iz EU.⁵ Nacionalna strategija zapošljavanja i veština vlade 2024–2030 dopunjuje ove inicijative fokusirajući

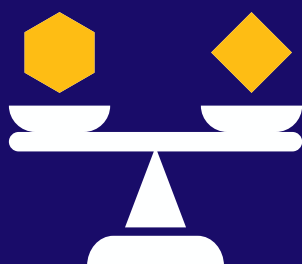

se na integraciju tržišta rada i stručno osposobljavanje.⁶ Ipak, izazovi i dalje postoje: stopa nezaposlenosti mladih u Albaniji ostaje oko 20%, a stopa NEET (onih koji nisu u obrazovanju, zaposleni ili obuci) je blizu 25%, što je znatno iznad proseka EU.⁷ Stalna emigracija kvalifikovanih mladih i ograničena usklađenost između obrazovanja i potreba tržišta rada prete da ponište dobitke reformi.⁸

Da bi Plan rasta dostigao svoj puni potencijal, Albanija mora da osigura da reforme budu ne samo donete zakonom, već i sprovedene sa merljivim uticajem na svakodnevni život mladih ljudi. To zahteva bolju koordinaciju između ministarstava, transparentno korišćenje sredstava EU i bliže partnerstvo sa omladinskim organizacijama.⁹ Ako se efikasno upravlja, Plan bi mogao da transformiše omladinski pejzaž Albanije – povezujući obrazovanje sa radnim mestima, podstičući inovacije i stvarajući podsticaje za mlade Albance da grade svoju budućnost kod kuće, a ne u inostranstvu.

Poređenja

Fokus je na tri komparativne tačke:

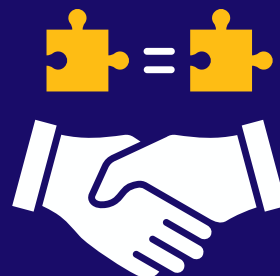

Sličnosti

- Zajednički izazovi (nezaposlenost, odlazak mladih, neusklađenost veština na tržištu rada).
- Zajednički prioriteti (digitalizacija, zelena ekonomija, regionalna saradnja).

Razlike

- Politička i ekonomska stabilnost te tempo sprovođenja reformi.
- Sektorski fokus: na primer, Albanija prednjači u mobilnosti/Erasmus+ programima; Srbija je istaknuta u digitalizaciji; dok je Severna Makedonija fokusirana na reformu i upravljanje javnim sektorom.

Mogućnosti za mlade

- Koja zemlja pruža najbolje šanse za posao, obrazovanje ili EU-mobilnost?
- Gde su mladi ljudi najviše uključeni u kreiranje politika ili preduzetničke inicijative?

Poređenje između Albanije i Severne Makedonije

Albanija i Severna Makedonija su dve zemlje Zapadnog Balkana koje napreduju ka članstvu u Evropskoj uniji. Obe nacije se suočavaju sa sličnim socio-ekonomskim izazovima, uključujući nezaposlenost mladih, nedostatak veština i migracione pritiske, ali svaka prati poseban put reformi oblikovan političkim i institucionalnim kontekstom. Albanija je kandidat za EU od 2014. godine i otvorila je pregovore o pristupanju 2022. godine. Poslednjih godina pokazuje povećan zamah u pravnim i institucionalnim reformama, uz podršku investicionih programa koje podržava EU. Severna Makedonija je kandidat za EU od 2005. godine i otvorila je pregovore 2022. godine. Iako je pokazala dugoročnu posvećenost reformama EU, politički i identitetski sporovi su povremeno usporili napredak.

Obe zemlje se bore sa nezaposlenošću mladih, visokim stopama NEET-a i migracionim pritiscima. Albanija izveštava o nezaposlenosti mladih od oko 20% i sprovodi ojačane inicijative za stručno obrazovanje i zapošljavanje. Severna Makedonija se takođe suočava sa visokom nezaposlenošću mladih i fokusira se na poboljšanje stručnog obrazovanja, tranzicije na tržištu rada i aktivne mere zapošljavanja mladih. Emigracija kvalifikovanih mladih ostaje značajan izazov u obema zemljama.

Albanija daje prioritet modernizaciji infrastrukture, energetske bezbednosti i digitalnim javnim uslugama. Ključne investicije uključuju rehabilitaciju hidroenergije, nadogradnju prenosa električne energije i inicijative za elektronsku upravu. Severna Makedonija naglašava reformu javne uprave, digitalnu transformaciju i konkurentnost malih i srednjih preduzeća, uključujući proširenje usluga elektronske uprave i inovacionih programa koji podržavaju mlade preduzetnike. Obe zemlje učestvuju u evropskim programima saradnje, mada na različitim nivoima. Severna Makedonija je u potpunosti povezana sa programom Erasmus+, što omogućava široko učešće u programima obrazovanja, obuke i mobilnosti. Albanija učestvuje u programu Erasmus+ kroz mehanizme partnerskih zemalja sa ograničenijim pristupom, prvenstveno u aktivnostima mobilnosti u visokom obrazovanju i izgradnje kapaciteta. Obe zemlje takođe učestvuju u regionalnim inicijativama koje podržavaju razvoj veština, preduzetništvo i mobilnost mladih. Međutim, građansko i političko učešće mladih ostaje relativno ograničeno u oba konteksta.

Albanija i Severna Makedonija dele zajedničku evropsku perspektivu i suočavaju se sa sličnim izazovima u razvoju mladih. Albanija brzo unapređuje infrastrukturne i digitalne reforme, dok se Severna Makedonija fokusira na modernizaciju upravljanja i institucionalne kapacitete. Kontinuirani napredak u putevima od obrazovanja do zapošljavanja, povećano učešće mladih u kreiranju politika i održivo sprovođenje reformi su neophodni za obe zemlje kako bi maksimizirale potencijal mladih i ojačale svoje putanje ka EU integracijama.

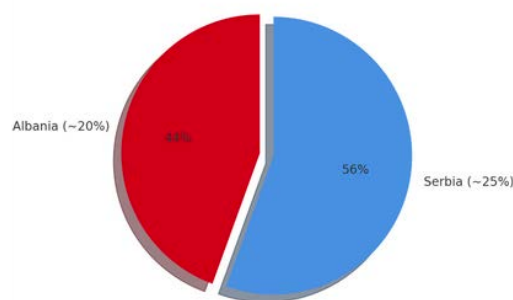
Poređenje između Albanije i Srbije

Albanija i Srbija su dve ključne zemlje na Zapadnom Balkanu sa različitim političkim dinamikama, ali sa zajedničkim dugoročnim ciljem – pristupanjem Evropskoj uniji. Obe se suočavaju sa zajedničkim strukturnim izazovima, uključujući nezaposlenost mladih, emigraciju i potrebu za unapređenjem upravljanja. Međutim, one prate različite reformcke putanje oblikovane političkim usmerenjem, ekonomskom strukturom i odnosima sa EU. Albanija je postala zemlja kandidat 2014. godine i otvorila pregovore o pristupanju 2022. godine. Pokazala je snažnu političku posvećenost reformama usmerenim ka EU, posebno u oblasti upravljanja, energetike i digitalne administracije. Srbija je dobila status kandidata 2012. godine i otvorila pregovore 2014. godine. Iako je Srbija tehnički napredovala u pregovaračkim poglavljima, njen napredak se usporio zbog geopolitičkog balansiranja, zabrinutosti oko vladavine prava i očekivanja EU u vezi sa usklađivanjem spoljne politike.

Obe zemlje pate od uporne nezaposlenosti mladih, visokih stopa NEET populacije (mladi van obrazovanja, zaposlenja ili obuke) i značajne emigracije. Albanija beleži nezaposlenost mladih oko 20% i nastavlja da širi stručno obrazovanje i inicijative za zapošljavanje. Srbija se suočava sa stopama nezaposlenosti mladih iznad 25%, ali je uvela Garanciju za mlade kao deo reformi tržišta rada kako bi podržala zapošljavanje, obuke i obrazovne puteve. Obe zemlje i dalje imaju poteškoća u zadržavanju mladih i kvalifikovanih profesionalaca.

Youth Unemployment Comparison — Albania vs Serbia

Albanija daje prioritet održivom razvoju energetike, modernizaciji infrastrukture i digitalnim javnim uslugama. Glavne reforme uključuju rehabilitaciju hidroelektrana, unapređenje prenosne mreže i širenje e-uprave. Srbija se fokusira na industrijski razvoj, zelenu i digitalnu tranziciju i jačanje efikasnosti javnog sektora. Ona ima koristi od veće industrijske baze, posebno u proizvodnji, IT sektoru i logistici, dok istovremeno nastavlja reforme javnih preduzeća i energetskog sistema. Srbija u potpunosti učestvuje u programu Erasmus+ kao pridružena zemlja, što omogućava široku mobilnost studenata i mladih širom Evrope. Albanija učestvuje u Erasmus+ na ograničeniji način kao partnerska zemlja, sa mogućnostima mobilnosti i izgradnje kapaciteta pre svega u visokom obrazovanju. Obe zemlje uključene su u regionalne okvire saradnje koji podržavaju razmenu mladih, inovacije i preduzetništvo. Ipak, političko učešće mladih i građanski angažman ostaju ograničeni u oba slučaja.

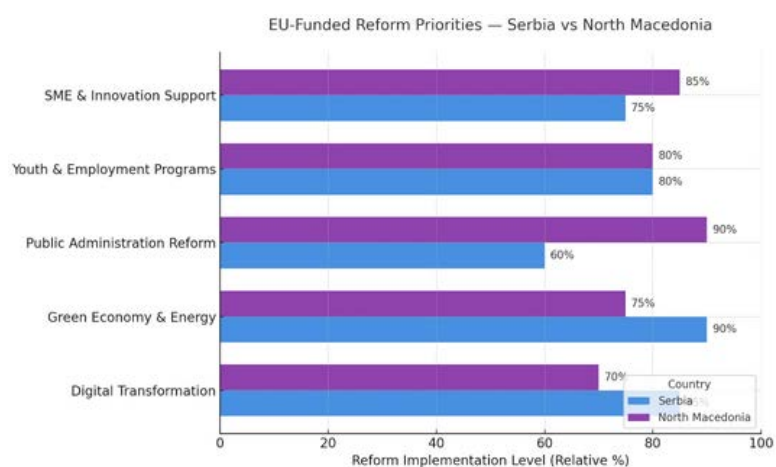
Albanija i Srbija dele slične demografske i socioekonomske pritiske, ali se razlikuju u dinamici pristupanja EU i političkoj orijentaciji. Albanija je nedavno ubrzala reforme povezane sa uslovljavanjem EU, naročito u oblasti digitalnog upravljanja i modernizacije energetike. Srbija ima naprednije institucionalne kapacitete i snažniju industrijsku osnovu, ali njenu putanju ka EU utiču širi geopolitički faktori i pitanja vladavine prava. Za obe zemlje, dosledna primena reformi, jačanje mera za osnaživanje mladih i unapređenje tranzicije iz obrazovanja u zapošljavanje ključni su za podršku mladima i napredak ka evropskim integracijama.

Poređenje između Severne Makedonije i Srbije

Srbija i Severna Makedonija, dva kandidata za EU, suočavaju se sa sličnim problemima vezanim za mlade, kao što su visoka nezaposlenost, vladavina prava i radne veštine. Njihov proces integracije u EU vrti se oko rešavanja ovih problema, sa fokusom na mogućnosti zapošljavanja, obrazovanja i preduzetništva kroz inicijative koje finansira EU. Od 2005. godine, Severna Makedonija je kandidat za članstvo u EU; formalni pregovori o pristupanju počeli su 2022. godine. Njen pristup integraciji direktno povezuje institucionalni i upravni napredak sa reformama mladih. 2013. godine, Srbija, kandidat od 2012. godine, započela je formalne pregovore o pristupanju. Integracija Srbije stavlja snažan naglasak na organizovane promene u oblastima razvoja poslovanja, ljudskog kapitala, zelene i digitalne tranzicije i vladavine prava. Obe zemlje se oslanjaju na finansiranje EU za ove reforme kroz Plan rasta, IPA III i druge inicijative EU.

Obe zemlje koriste sredstva EU (Plan rasta, IPA III, Erasmus+, WBIF, EBRD, Horizont Evropa) kako bi podržale reforme usmerene na mlade, preduzetništvo i mobilnost. Modernizacija stručnog obrazovanja, usklađivanje nastavnih planova i programa sa potražnjom tržišta rada i rast aktivnih programa tržišta rada glavni su ciljevi inicijativa Severne Makedonije. Pored reformi za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, relevantnosti i inkluzivnosti žena i manjina, Srbija sprovodi Garanciju za mlade kako bi mladima pružila mogućnosti za zapošljavanje, obuku i obrazovanje. Cilj obe zemlje je da se smanji jaz u veštinama u zelenim i digitalnim industrijama.

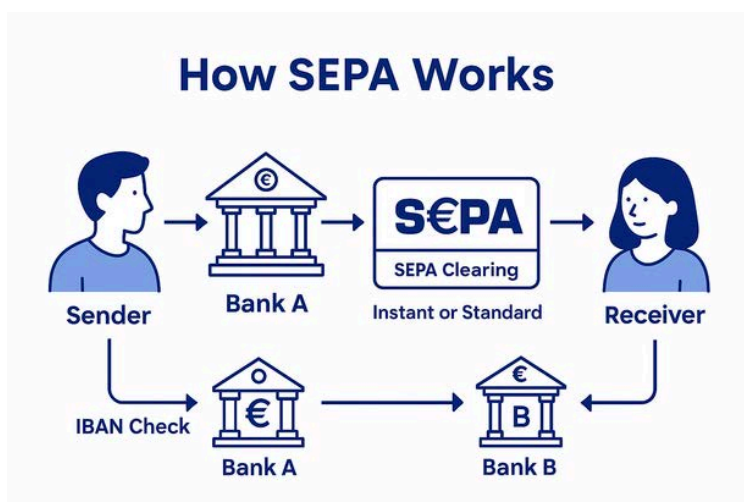
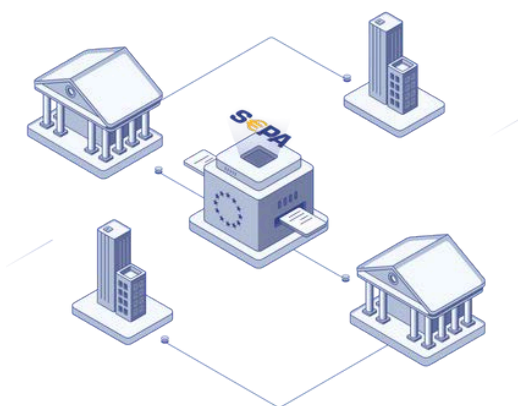
Za obe vlade, digitalizacija i zelena ekonomija su glavni prioriteti. Dok se Severna Makedonija koncentriše na elektronsku upravu, digitalna unapređenja malih i srednjih preduzeća, obnovljive izvore energije i zelene programe stručnog obrazovanja, Srbija daje prioritet infrastrukturnim projektima, digitalnoj transformaciji integraciji obnovljivih izvora energije.

Srbija daje prioritet strukturiranoj implementaciji projekata i reformama poslovnog sektora, uz mere socijalne inkluzije, dok Severna Makedonija stavlja veći naglasak na reforme javne uprave, kao što su transparentnost i osnovna prava.

Srbija trenutno nudi organizovanije i inkluzivnije mogućnosti u zapošljavanju, obrazovanju i kreiranju politika, uz podršku sveobuhvatne implementacije reformi, iako obe zemlje dele izazove i prioritete vezane za mlade. Severna Makedonija nudi ciljane mogućnosti, posebno u digitalnom i zelenom sektoru; međutim, pravedan pristup zavisi od institucionalnih kapaciteta i uspešnog sprovođenja reformi.

Značaj SEPA

SEPA, Jedinstveno područje plaćanja u evrima, omogućava da transferi u evrima širom Evrope funkcionišu baš kao i lokalna plaćanja. Pojednostavljuje prekogranične transakcije korišćenjem istih standarda za sve - uglavnom IBAN-a, ili međunarodnog broja bankovnog računa, a ponekad i BIC-a, ili bankovnog koda. Ovaj jedinstveni sistem osigurava da su plaćanja brža, jeftinija, jasnija u pogledu naknada i pouzdanija u svim zemljama učesnicama. Bez obzira da li studiraju, rade ili putuju u inostranstvo, SEPA omogućava mladima da bez problema šalju i primaju novac širom EU i van nje, stvarajući istinski jedinstveno tržište za plaćanja.

Pre nego što SEPA sistem postane u potpunosti operativan, banke i učenici često koriste SEPA simulator da bi vežbali kako sistem funkcioniše. Simulator je bezbedno digitalno okruženje gde korisnici mogu da šalju „probna plaćanja“ radi provere IBAN-ova, verifikacije formata datoteka (ISO 20022) i otkrivanja mogućih grešaka – bez prenosa pravog novca. Ovaj proces pomaže bankama i pojedincima da razumeju mehaniku SEPA sistema, smanjuje rizike i osigurava da se stvarna plaćanja obrađuju ispravno i efikasno kada sistem bude aktivan.

Za mlade ljude poput studenata, frilensera i ambicioznih preduzetnika, SEPA nudi realne mogućnosti za ravnopravnije učešće u evropskoj ekonomiji. Studenti koji studiraju u inostranstvu mogu platiti kiriju ili školarinu u drugoj SEPA zemlji koristeći jednostavan transfer evra, dok njihove porodice mogu trenutno i uz minimalne naknade dopuniti svoje račune. Frilenseri i vlasnici malih preduzeća mogu fakturisati klijente iz EU i brzo primati uplatu koristeći svoj IBAN, bez visokih troškova ili kašnjenja koja su ranije dolazila sa međunarodnim plaćanjima. SEPA direktno zaduženje im takođe omogućava da lako upravljaju pretplatama ili redovnim plaćanjima. Sa SEPA Instant-om, novac se može kretati između računa za nekoliko sekundi, što ga čini praktičnim za svakodnevne potrebe kao što su podela računa, pokrivanje hitnih slučajeva ili upravljanje novčanim tokom za male projekte.

Finansijska inkluzija je u srži misije SEPA-e i posebno je važna za mlade ljude koji ulaze na jedinstveno evropsko tržište. Pristup osnovnom bankovnom računu sa IBAN-om otvara vrata bezbrojnim mogućnostima – omogućava mladima da primaju uplate, plaćaju usluge i slobodno se kreću između zemalja bez finansijskih barijera.

Ovaj sistem podržava mobilnost studenata, praktikanata i mladih stručnjaka tako što čini da školarine, stipendije i plate funkcionišu kao lokalni transferi.

O snažuje frilensere i mlade preduzetnike da dođu do klijenata širom Evrope sa fer, transparentnim i sigurnim opcijama plaćanja. Pre svega, obezbeđuje pravednost, poverenje i jednako učešće, pomažući mladim Evropljanima da grade svoje karijere, studije i projekte u povezanom i inkluzivnom finansijskom prostoru.

Preporuke

Preporuke za unapređenje uticaja mladih u okviru Plana rasta EU za Zapadni Balkan:

Ojačati put od obrazovanja do zaposlenja

Vlade bi trebalo da usklade nastavne planove i programe sa potrebama tržišta rada, posebno u digitalnom, zelenom i tehničkom sektoru, uz istovremeno proširivanje programa stručnog obrazovanja i šegrtovanja. Programi bi takođe trebalo da razvijaju meke veštine, preduzetništvo i građansko angažovanje kako bi pripremili mlade ljude ne samo za zapošljavanje već i za aktivno učešće u društvu i kreiranju politika.

Povećati pristup finansiranju i mogućnostima za mlade

Programi EU kao što su Erasmus+, Horizont Evropa i regionalne inicijative za mobilnost moraju biti široko promovisani, posebno među ruralnim i marginalizovanim mladima. Ciljani finansijski instrumenti, uključujući početno finansiranje, mikrokredite i vaučere za inovacije, mogu podržati inicijative i startapove koje vode mladi, podstičući inovacije i preduzetništvo na lokalnom nivou. Pored toga, potrebno je kreirati program/platformu za informisanje kako bi se mladima prenele vitalne informacije ne samo radi transparentnosti, već i radi animiranja i informisanja mladih o određenim mogućnostima ili zakonskim promenama.

Povećati građansko i političko učešće mladih

Vlade bi trebalo da kreiraju/poštuju već stvorene platforme kao što su omladinski saveti, savetodavni odbori i digitalni alati za angažovanje kako bi uključile mlade ljude u praćenje i evaluaciju reformi. Institucionalni kapaciteti i transparentnost moraju biti ojačani, a indikatori specifični za mlade treba da se koriste kako bi se osiguralo da sredstva koja podržava EU koriste svim mladima, uključujući i one u nedovoljno uslužnim područjima.

Rešavanje problema odliva mozgova

Podsticaji kao što su stipendije povezane sa lokalnim zapošljavanjem, subvencionisani inkubatori za startup preduzeća i programi mentorstva u karijeri mogu podstaći kvalifikovane mlade ljude da ostanu i doprinesu lokalno. Regionalne inicijative za saradnju takođe treba proširiti kako bi se omogućila prekogranična saradnja, omogućavajući mladima da steknu iskustvo dok ostanu povezani sa svojim matičnim zemljama.

Promovisati finansijsku inkluziju i praktične veštine

Alati poput SEPA treba da se iskoriste za olakšavanje prekograničnih plaćanja, praksi i preduzetništva. Vlade i omladinske organizacije treba da obezbede obuku mladim frilenserima i preduzetnicima kako bi se efikasno snalazili na jedinstvenom evropskom tržištu. Nevladine organizacije i omladinske organizacije treba da deluju kao partneri u dizajniranju programa, sprovođenju inicijativa i zalaganju za potrebe mladih, osiguravajući da Plan rasta pruži opipljive mogućnosti i osnaživanje za sledeću generaciju na Zapadnom Balkanu.

Bibliografija

Severna Makedonija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta Bibliografija

- **Evropska komisija. 2023. „Plan rasta za Zapadni Balkan“.** Brisel: Evropska komisija.
https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en.
 - **Vlada Severne Makedonije. 2023. Program ekonomskih reformi 2024–2026 .** Skoplje: Ministarstvo finansija. <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/programa-na-ekonomski-reformii-file-d31g.pdf>.
 - **Vlada Severne Makedonije. 2023. Nacrt poglavlja 5 ERP 2024–2026 (engleska verzija) .** Skoplje: Ministarstvo finansija. <https://arhiva.finance.gov.mk/wp-content/uploads/2023/12/Draft-Chapter-5-ERP-2024-2026-EN.pdf>.
 - **Evropska komisija. 2023. „Pitanja i odgovori: Plan rasta za Zapadni Balkan“.** Pres-kutak Evropske komisije , 8. novembar 2023.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5605.
 - **Balkan Green Energy News. 2024. „EU odobrava agende reformi za Zapadni Balkan, uključujući rasporede aukcija za obnovljive izvore energije.“** Balkan Green Energy News , 11. jul 2024.
<https://balkangreenenergynews.com/eu-approves-western-balkans-reform-agendas-including-auction-schedules-for-renewables/>.
 - **Atlantski savet. 2025. Plan rasta Evropske unije za Zapadni Balkan .** Vašington, DC: Atlantski savet.
<https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2025/05/Zeneli-et-al-Growth-Plan-for-the-Western-Balkans-H.pdf>.
 - **Evropska komisija. 2024. Informativni list: Plan rasta za Zapadni Balkan .** Brisel: Evropska komisija.
https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/75354ed6-6f5a-426e-9f29-f1c77ce8ce18_en?filename=factsheet_GP_February2024.pdf.
 - **Investicioni okvir za Zapadni Balkan (WBIF). 2025. „O WBIF-u.“** Brisel: Sekretarijat WBIF-a.
<https://www.wbif.eu/>.
 - **Rojters. 2025. „EBRD pokreće program od 417 miliona dolara kako bi pomogao Zapadnom Balkanu da 'postane digitalni'“.** Rojters , 10. april 2025. <https://www.reuters.com/markets/europe/ebrd-launches-417-million-programme-help-western-balkans-go-digital-2025-04-10/>.
 - **Evropska služba za spoljne poslove (EEAS). 2024. „Severna Makedonija prva zemlja koja je dobila pretfinansiranje u okviru Plana rasta.“** Delegacija EEAS u Severnoj Makedoniji, jul 2024.
https://www.eeas.europa.eu/delegations/north-macedonia/north-macedonia-first-country-receive-pre-financing-under-growth-plan_en?s=229.
 - **Evropski Zapadni Balkan. 2025. „Godinu dana nakon usvajanja Plana rasta za Zapadni Balkan: Gde se nalazimo?“** Evropski Zapadni Balkan , 28. mart 2025.
<https://europeanwesternbalkans.com/2025/03/28/one-year-after-the-adoption-of-the-growth-plan-for-the-western-balkans-where-do-we-stand/>.
 - **Eurofound. 2020. „Mladi ljudi na Zapadnom Balkanu“.** Dablin: Eurofound.
<https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/young-people-in-the-western-balkans>.
- Atlantic Council. 2025. *The European Union Growth Plan for the Western Balkans.*

Srbija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta Bibliografija

- **Ministarstvo za evropske integracije. 2024. Agenda reformi Republike Srbije 2024–2027: Instrument za reforme i rast za Zapadni Balkan . Beograd: Ministarstvo za evropske integracije.**
https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/reformska_agenda_rs_2024_2027.pdf.
- **Ministarstvo za evropske integracije. (2024). Agenda reformi Republike Srbije 2024–2027: Instrument za reforme i rast za Zapadni Balkan .**
https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/reformska_agenda_rs_2024_2027.pdf
- **Ministarstvo za evropske integracije. Plan rasta EU za Zapadni Balkan.**
<https://www.mei.gov.rs/srl/informacije/eu-plan-rasta-za-zapadni-balkan/>
- **Vlada Republike Srbije. Plan rasta EU za Zapadni Balkan .**
<https://www.srbija.gov.rs/specijal/871696>.
- **Ministarstvo za evropske integracije. Plan komunikacije za Agendu reformi Republike Srbije i Plan rasta za Zapadni Balkan . Beograd.**
https://www.mei.gov.rs/upload/documents/plan_rasta_reformska_agenda/plan_komunikacija_pr_2025.pdf

Albanija: Integracija u EU i mladi u okviru Plana rasta Bibliografija

- **Evropska komisija. 2023. Plan rasta za Zapadni Balkan. Brisel: Evropska komisija.**
https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en
- **Evropska komisija. 2024. Informativni list: Plan rasta za Zapadni Balkan. Brisel: Evropska komisija.**
https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/75354ed6-6f5a-426e-9f29-f1c77ce8ce18_en
- **Institut za evropsku politiku (EPI). 2024. Objašnjenje albanske reformske agende. Skoplje: EPI.**
<https://epi.org.mk/en/post/30356>
- **RTŠ. 2024. EU odobrava paket plana rasta za Albaniju. Tirana: RTŠ.** <https://rtsh.al/rti/en/eu-approves-e87-7m-growth-plan-package-albania>
- **Support4Partnership. 2024. Plan rasta EU: Albanija ima koristi od 32 miliona evra sa prva 3 projekta.**
<https://support4partnership.org/en/news/eu-growth-plan-albania>
- **Vlada Albanije. 2024. Strategija zapošljavanja i veština 2024–2030. Tirana: Ministarstvo finansija i ekonomije.**
- **Svetska banka. 2024. Ekonomski rast Albanije ostaje snažan i projektovano je da će se ubrzati 2025. godine.** <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/10/17/albania-s-economic-growth>
- **MMF. 2025. Albanija: Konsultacije po članu IV za 2025. godinu. Vašington, DC: Međunarodni monetarni fond.** <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2025/01/01>
- **EBRD. 2024. Dijagnostika zemlje: Albanija. London: Evropska banka za obnovu i razvoj.**
<https://www.ebrd.com>
- **Evropski Zapadni Balkan. 2025. „Godinu dana nakon usvajanja Plana rasta za Zapadni Balkan: Gde se nalazimo?“** <https://europeanwesternbalkans.com/2025/03/28/one-year-after-the-adoption-of-the-growth-plan-for-the-western-balkans-where-do-we-stand/>

Reference SEPA

- **Evropski platni savet (EPC) – O SEPA i pravilnicima šema:**
<https://www.europeanpaymentscouncil.eu/>
- **EPC – SEPA šema za trenutni kreditni transfer (SCT Inst):**
<https://www.europeanpaymentscouncil.eu/what-we-do/sepa-instant-credit-transfer>
- **Evropska komisija – Direktiva o platnim računima (pravo na osnovni platni račun):**
https://finance.ec.europa.eu/consumers-and-investors/consumer-finance-and-payments/payment-accounts_en
- **Evropska centralna banka – Jedinstveno područje plaćanja u evrima (SEPA):**
<https://www.ecb.europa.eu/paym/integration/retail/sepa/html/index.en.html>
- **EUR-Lex – Uredba (EU) 2024/886 o trenutnim kreditnim transferima u evrima:** <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/886/oj>
- **Vaša Evropa – Otvaranje osnovnog bankovnog računa u EU:**
https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/financial-products-and-services/bank-account/index_en.htm

